

Kriminologický pohľad na ekonomickú trestnú činnosť

Criminological View on Economic Crimes

Lucia Šimunová*

Abstrakt

Autorka sa v príspevku zaoberá problematikou ekonomickej trestnej činnosti. Konkrétne poskytuje kriminologický pohľad na tento dynamicky rozvíjajúci sa fenomén. V úvodných častiach sa, autorka príspevku, zaoberá opisom stavu ekonomickej kriminality na základe analýzy štatistických údajov Ministerstva vnútra Slovenskej republiky o ekonomickej kriminalite a determinovaním charakteristických znakov ekonomickej kriminality. Jadro príspevku je venované páchatelovi ekonomickej kriminality. Záverom sa, autorka príspevku, zamyšľa nad súčasným stavom trestnoprávnej kontroly ekonomickej kriminality.

Klíčová slova

ekonomická kriminalita; páchatel ekonomickej kriminality; trestnoprávna kontrola ekonomickej kriminality.

Abstract

The author of this contribution deals with question of economic criminality. Specifically, she offers criminological view on this dynamically developing phenomenon. Preliminary part of this contribution belongs to analysis of statistic data about economic criminality and to determine of characteristic letters of economic crime. Substance of this contribution focus on perpetrator of economic crime. Finally, author of this contribution describes about present state of criminal control of economic criminality.

Keywords

Economic Criminality; the Perpetrator of Economic Criminality; Criminal Control of economic Criminality.

Úvod¹

Ekonomická kriminalita je často diskutovaným fenoménom týkajúcim sa modernej spoločnosti a jej ekonomiky. Je problémom, s ktorým sa snaží zápasit' nielen právna veda, ale aj prax. Ekonomicnú kriminalitu možno definovať ako spoločensko-patologický jav, ktorý zahŕňa také úmyselné protiprávne konania nenásilnej povahy, prostredníctvom ktorých páchatelia dosahujú neoprávnený finančný alebo iný prospech na úkor poškodeného subjektu (štát, právnická osoba, obchodná spoločnosť, v ojedinelých prípadoch aj fyzická

* JUDr. Lucia Šimunová, PhD., Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave / Faculty of Law, Trnava University, Trnava, Slovak Republic / E-mail: lucia.simunova@truni.sk

¹ Vedecký článok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu Agentúry na podporu výskumu a vývoja s názvom Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov v podmienkach Slovenskej republiky, projekt číslo APVV-0179-12, zodpovedný riešiteľ projektu doc. JUDr. Tomáš Strémy, PhD.

osoba). Tieto konania naplňajú znaky skutkových podstát konkrétnych trestných činov uvedených najmä v IV., V., VI., VIII. hlavie osobitnej časti zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (*ďalej len Trestný zákon*). Pod pojem *ekonomická kriminalita možno zaradiť trestné činy ako sprenevera, podvod, skrátenie dane a poisťného, pytlactvo či nevyplatenie mzdy a odstúpeného* (v tabuľke č. 1, tohto príspevku, uvádzam zoznam najčastejších ekonomických trestných činov podľa štatistických údajov Ministerstva vnútra Slovenskej republiky).

Ekonomická kriminalita ako dynamicky rozvíjajúci sa fenomén napáda základné pravidlá trhového hospodárstva aj spoločenského života tým, že vytvára neodôvodnené majetkové rozdiely medzi ľuďmi a polarizuje spoločnosť. V najkrajnejších prípadoch (ktoré sú častokrát skryté v latencii) ekonomická kriminalita zasahuje aj do oblasti politiky štátu, kde niektorí jedinci, ktorí monopolne ovládnu pozície, môžu prostredníctvom svojich sprostredkovateľov ovplyvňovať niektoré oblasti štátnej politiky a môžu byť úspešní aj v politickom živote.²

Ekonomická kriminalita je typická najmä tým, že destabilizuje rôzne faktory spoločenského života, ako sú politika, právo, justícia, ekonomika (podnikanie) a pružne reaguje na zmeny v spoločnosti. Osobitnú úlohu v *ekonomickej kriminalite zabraňuje osobnosť páchatela a jej trestnoprávna kontrola a prevencia. Na rozdiel od „bežnej kriminality“ (mravnostnej či násilnej) ktorú spoločnosť odsudzuje jednoznačnejšie a punitívnejšie, ekonomická kriminalita v spoločnosti vyvoláva skôr znechutenie a nedôveru v inštitúcie (štátne či súkromné).*

Netreba zabudnúť ani na skutočnosť, že spolu s vývojom hospodárstva štátov, vedecko-technologického pokroku a pod vplyvom globalizácie, sa objavujú novšie a rafinovanejšie formy ekonomickej trestnej činnosti. Tieto formy rozširujú rámec ekonomickej kriminality a posúvajú ju tak na rebríček prvých troch najobávanejších druhov kriminality. Medzi jej aktuálne formy patrí predovšetkým korupcia, klientelizmus, pranie špinavých peňazí, či subvenčné podvody a poškodzovanie finančných záujmov Európskych spoločenístiev.

Čoraz častejšie sa objavuje politická korupcia, ktorá má devastujúci vplyv na celý spoločenský systém a je často napájaná na oligarchické štruktúry. Domnievam sa, že táto forma ekonomickej kriminality je jednak skrytá v latencii a jednak dlhodobo nestíhateľná. Na základe slabej finančnej a spoločenskej situácie sa objavujú aj také formy, ako sú napríklad úverové podvody. Tieto formy trestnej činnosti sú typické pre neskusených páchatelov, ktorí chcú dosiahnuť za krátky čas vysoký zisk. Netreba zabudnúť aj na to, že ekonomická kriminalita je páchaná oveľa rafinovanejším a sofistikovanejším spôsobom, na rozdiel od iných druhov kriminality, následkom čoho je predovšetkým jej vysoká miera latencie.³

2 KUCHTA, J. Hospodárska kriminalita. In: KUCHTA, J.; VÁLKOVÁ, H. et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 350. ISBN 80-7179-813-4.

3 Bližšie pozri: CEJP, M. Společenské faktory ovlivňující vývoj kriminality. In: SCHEINOST, M. et al. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: IKSP, 2010, s. 19–34. ISBN 978-80-7338-096-0.

1 Stav, štruktúra a dynamika ekonomickej kriminality⁴

Dôležitým ukazovateľom ekonomickej kriminality sú údaje o jej stave, dynamike a štruktúre. Na rozdiel od obdobia pred rokom 1989, kedy predstavovala približne jednu tretinu celkovej kriminality ročne, bol jej podiel v rokoch 1989 až 2001 pomerne nízky. Z grafu č. 1 možno vidieť aj viac ako 50 %-ný pokles podielu ekonomickej kriminality v roku 1990 v porovnaní s rokom 1989. Tento fakt mnohí odborníci vysvetľujú aj tým, že v roku 1990 v rámci novelizácie Trestného zákona boli vypustené viaceré skutkové podstaty trestných činov, ktoré spadali pod ekonomickú kriminalitu.⁵ Najnižší podiel ekonomickej kriminality bol zaznamenaný v roku 1991. Tvoril konkrétne 4,1 %. Od tohto roku do roku 1995 podiel ekonomickej kriminality každoročne mierne stúpal. Zreteľnejší nárast ekonomickej kriminality je badať až od roku 2002. V roku 2002 ekonomická kriminalita výraznejšie stúpila (14 448 zistených ekonomických trestných činov). Podiel tohto druhu kriminality v porovnaní s rokom 1998 stúpol teda až o 50 %. Od roku 2004 možno vidieť nárast podielu ekonomickej trestnej činnosti na celkovej kriminalite. Do konca za roky 2013, 2014 a 2015 je historicky najvyšší a činí približne 21,4 %. To je približne štyrikrát viac ako v roku 1991.

Z grafu č. 1 možno vidieť aj ďalšie dôležité pozorovania. Od roku 1994 klesá (až na malú výnimku v roku 2004) podiel majetkovej kriminality. Druhy kriminalít, ako napr. násilná a mravnostná kriminalita, si udržujú v súčasnom období štandardne podiel pod 10 %. Naopak, výrazne vzrastá podiel ekonomickej kriminality. Toto zistenie si vysvetľujem tzv. „preskokom“ páchatelov majetkovej trestnej činnosti do sféry ekonomickej kriminality, ktorá je ľahšie dostupnejšia a aj lákavejšia. Tiež netreba opomenúť nárast výskytu trestných činov, ktoré Trestný zákon upravuje v IV. hlave osobitnej časti - majetková trestná činnosť (napríklad: podvod, úverový podvod).

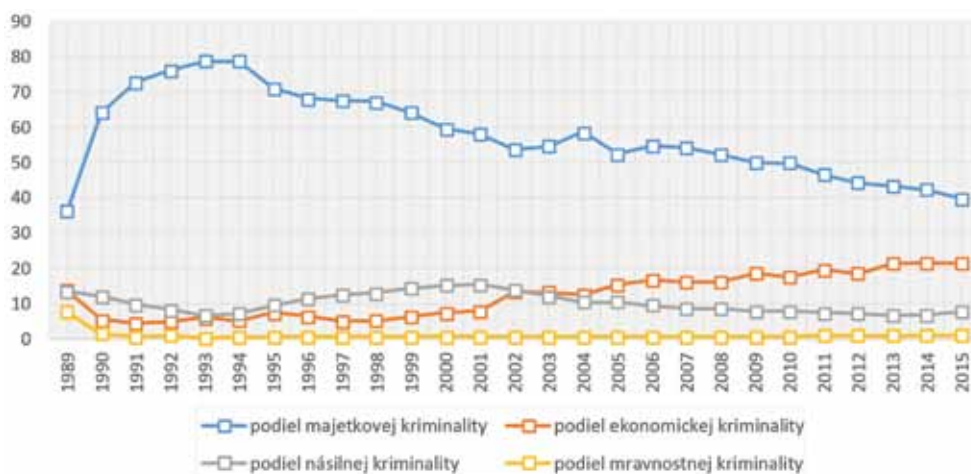
Treba však rátať so skutočnosťou, že uvedené údaje sledujúce trestnú činnosť sú súčasťou zistených zdrojov o zjavnej kriminalite, teda o skutočne nahlásených prípadoch trestnej činnosti. Neberú preto na zreteľ prípadnú latenciu kriminality (tzv. čierne čísla), s ktorou treba počítať pri úvahách o fenomenológii celkovej kriminality či jej jednotlivých druhov. Obzvlášť pri ekonomických trestných činoch sa domnievam, že čísla jej latencie predstavujú viacnásobok registrovanej kriminality. Je nevyhnutné napísať,

4 Údaje v tejto časti príspevku sú spracované na základe štatistických údajov Ministerstva vnútra SR. Dostupné na internete. [22. 1. 2016]: <http://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-csv>

5 Po roku 1989 rozsiahle ekonomické, spoločenské zmeny vyvolali najmä zmenu v legislatívnej oblasti (konkrétne v trestnoprávnej úprave). Novelami trestného zákona boli vypustené trestné činy hospodárskeho charakteru, ktoré nezodpovedali požiadavkám doby. Boli to trestné činy proti majetku v socialistickom vlastníctve, teda §132-§139, tretieho dielu druhej hlavy Trestného zákona č.140/1961 Sb. Ako napríklad rozkrádanie majetku v socialistickom vlastníctve, neoprávnené užívanie vecí z majetku v socialistickom vlastníctve, zatajenie vecí z majetku v socialistickom vlastníctve. Zrušené boli napríklad aj skutkové podstaty trestných činov ako špekulácia (§ 117), zneužívanie socialistického podnikania (§ 120), narušovania riadenia, plánovania a kontroly národného hospodárstva (§ 125).

že za viac ako dvadsať rokov u nás nastal kvalitatívny aj kvantitatívny posun vo vývoji celkovej kriminality, nielen ekonomickej. Napríklad len vyradenie niektorých skutkových podstát trestných činov poplatných minulému režimu z trestného zákona malo za následok zmeny v zistených údajoch o kriminalite. Tiež treba podotknúť, že v súčasnosti kriminalita nadobúda nové nebezpečnejšie formy, ako sú napríklad terorizmus, organizovaný zločin a ekonomická trestná činnosť vrátane veľkej korupcie. Tieto formy presahujú národný rámec a stávajú sa tak hrozbou nielen pre náš štát, ale aj pre iné krajiny vo svete.

Graf č. 1: Podiel jednotlivých druhov kriminality na celkovej kriminalite za obdobia rokov 1989-2015.

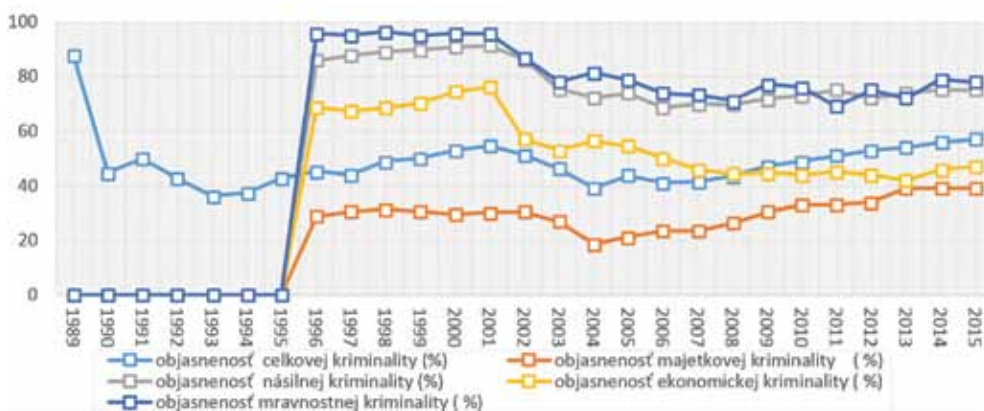

Významným ukazovateľom ekonomickej kriminality je tiež jej objasnenosť, resp. jej miera vyjadrená v percentách. Odbor správy informačných systémov polície Prezídia Policajného zboru Slovenskej republiky nedisponuje údajmi o objasnenosti akéhokoľvek druhu kriminality do roku 1996. Výklad objasnenosti teda popíšem až od roku 1996. V roku 1996 dosiahla objasnenosť ekonomickej kriminality 68,78 % pri počte 6439 zistených ekonomických trestných činov. Dokonca v tomto období objasnenosť mierne stúpala až do roku 2001, kedy dosiahla hranicu 76,2 % pri 7448 zistených ekonomických trestných činoch. Od tohto roku objasnenosť ekonomickej kriminality klesala a od roku 2007 sa pohybuje pod hranicou 45 %. V roku 2013 dosiahla historické minimum. Činila len 42 %, pričom celkový počet zistených ekonomických trestných činov bol v tomto období tretí najvyšší (19218). Za rok 2015 bola objasnenosť ekonomickej kriminality 47 %.

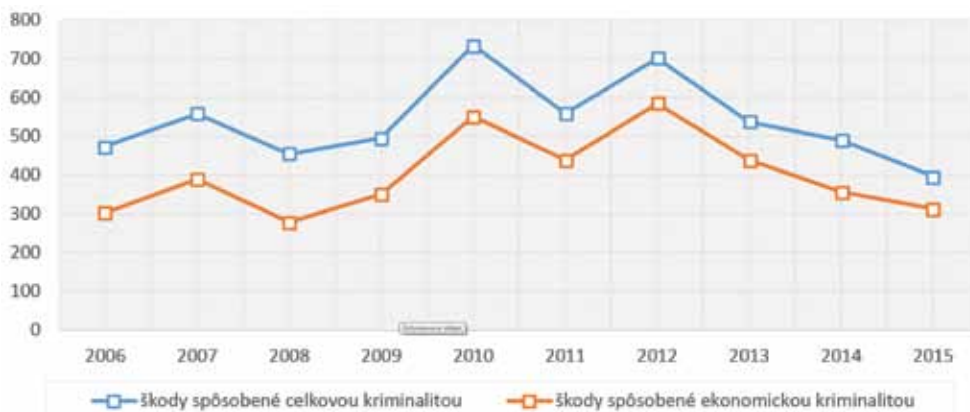
Treba povedať, že objasnenosť ekonomickej kriminality nemožno porovnávať s mravnostnou či násilnou kriminalitou. U týchto druhov trestnej činnosti sa miera objasnenosti pohybuje v období posledných piatich rokov okolo úrovne 70 %. Od roku 1997 do roku 2002 bola dokonca veľmi vysoká (okolo 80 %, miestami dosahovala až 90 %).

Tu však treba brať do úvahy skutočnosť, že počet registrovaných trestných činov, bez ohľadu na ich latentnú časť, či už násilných alebo mravnostných je oveľa menší a orgány činné v trestnom konaní sú pripravené podstatne lepšie na takéto formy trestnej činnosti ako pri dynamicky sa vyvíjajúcej ekonomickej kriminalite.

Graf č. 2: Objasnenosť jednotlivých druhov kriminality za obdobia rokov 1989-2015.

Graf č. 3: Porovnanie škôd spôsobených ekonomicou kriminalitou so škodami spôsobenými celkovou kriminalitou za obdobia rokov 2006-2015 (údaje sú v mil. eur).

Štatistiky kriminality Policajného zboru Slovenskej republiky evidujú aj údaje o spôsobených škodách. Právom ekonomicou kriminalitu zaraďujú na prvé miesto vo výške spôsobených finančných škôd. Číselné údaje sú prekvapivo vysoké. V roku 2015 bola celkovou kriminalitou spôsobená škoda 396, 449 milióna eur. Z toho škody spôsobené ekonomicou kriminalitou činili 313, 247 miliónov eur. Ekonomicou kriminalita výškou svojich spôsobených finančných škôd tvorí viac ako $\frac{3}{4}$ z celkového súhrnu finančných škôd spôsobených trestnou činnosťou. Takto vzniknuté škody zasahujú nielen do hospodárstva štátu, ale aj do finančného rozpočtu právnických a fyzických osôb v rámci svojej podnikateľskej činnosti.

	Trestný čin	počet zistených TČ	počet objasnených TČ	objasnenosť TČ (%)
1	<i>skrátene dane a poisťného</i>	4911	3 145	64
2	<i>podvod</i>	2700	1 036	38
3	<i>neoprávnené obstaranie platobnej karty</i>	1 779	416	23
4	<i>ochrana meny</i>	1 458	40	3
5	<i>úverový podvod</i>	1 445	1 115	77
6	<i>sprenevera</i>	785	489	63
7	<i>nevyplatenie mzdy a odstupného</i>	329	140	63
8	<i>pytláctvo</i>	323	230	71
9	<i>faľšovanie a menenie verejnej listiny</i>	271	190	70
10	<i>poškodzovanie veriteľa</i>	242	46	19
11	<i>porušovanie ochrany rastlín a živočíchov</i>	178	72	40
12	<i>subvenčný podvod</i>	134	98	73
13	<i>skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie</i>	108	30	28
14	<i>legalizácia príjmu z trestnej činnosti</i>	103	11	11
	ostatné EKONOMICKÉ TČ	1003	343	34,2
	SPOLU	15 661	7 375	47

Tabuľka č. 1: Tabuľka najčastejších ekonomických trestných činov za rok 2015.

Skladba ekonomickej trestnej činnosti odzrkadľuje politickú, ekonomickú či legislatívnu situáciu na Slovensku. Najčastejším ekonomickým trestným činom je od roku 2012 skrátenie dane a poisťného. Výška spôsobených finančných škôd presahovala 93 834 000 €. Na druhé miesto najčastejšie dopúšťajúcich sa ekonomických trestných činov zaradujeme trestný čin podvodu. Objasnenosť tohto trestného činu je veľmi nízka, len 38 %. Pritom škoda spôsobená podvodným konaním dosiahla výšku 62 594 000 €. Páchatelia týchto trestných činov sa zameriavali na podvody páchané pri predaji a kúpe nehnuteľností a pri nákladnej preprave tovaru.

Úverových podvodov bolo zistených 1 445, čo je v porovnaní s rokom 2011 o 717 trestných činov menej. Hoci táto trestná činnosť zaznamenáva klesajúcu tendenciu, stále sa nachádza na 4. mieste. Dokonca v rokoch 2006 a 2007 bola táto trestná činnosť na prvom mieste. Trestnou činnosťou bola spôsobená škoda vo výške 9 383 000 €. Správa o bezpečnostnej situácii v Slovenskej republike uvádza, že charakteristika páchatelov sa pri úverových, poisťovacích, kapitálových a subvenčných podvodoch v zásade nezmenila. Išlo predovšetkým o tzv. „biele kone“, ktorými sú často ľudia zo sociálne slabších vrstiev obyvateľstva. Tieto osoby boli nasadené organizátormi tejto trestnej činnosti, ktorí z nej priamo profitujú a podvodným spôsobom v ich mene (vystupujú ako konatelia spoločnosti) následne žiadali od finančných inštitúcií úvery, ktoré neboli riadne kryté majetkom a ani žiadnymi aktívami a neboli následne riadne splácané. Prípadne bol

od iných subjektov v rámci vzájomných obchodných vzťahov získaný tovar, či služby, za ktoré tiež neboli riadne vykonávané finančné úhrady. Išlo predovšetkým o konanie v spoločnosti založenej a evidovanej v obchodnom registri.

Ďalej išlo o podnikateľské subjekty, ktoré predovšetkým na úseku úverových podvodov vyvíjali svoju činnosť tak, že v bankách predstierali prevody vysokých súm, čím vyvolávali dojem zdravej firmy. Na základe toho získali možnosti prečerpania svojho vkladu zriadením tzv. kontokorentného účtu, prípadne získaním vysokej pôžičky, resp. úveru. Po ich získaní náhle vyhlásili bankrot, či nútenú správu, čím sa pohľadávky pre banky stávali nedostupnými. Páchateľmi tejto trestnej činnosti boli osoby zo strednej vrstvy obyvateľstva, strední a malí podnikatelia. Zaznamenané boli pokusy o výbery úverov u nezamestnaných osôb, ktoré sa snažili predovšetkým predložením falošných potvrdení o príjme od fiktívnych zamestnávateľov takto získať úver. Ohrozené boli tiež nebankové subjekty, ktoré poskytovali tzv. rýchle pôžičky s vysokým úročením najmä pre fyzické osoby.⁶⁶

Aj trestná činnosť na úseku ochrany meny (jedná sa najmä o trestný čin falšovania, pozmeňovania a neoprávnenej výroby peňazí a cenných papierov) zaznamenávala do roku 2014 rast. Podľa správy o bezpečnostnej situácii Slovenskej republiky z roku 2012 bol, nárast počtu prípadov spôsobený zvýšenou koncentráciou organizovaných skupín pôsobiacich na území Slovenskej republiky práve na predmetnú trestnú činnosť, obzvlášť u skupín, ktoré majú previazanosť na Maďarsko a krajiny Balkánu. Nemalý podiel na danej situácii má aj rozvoj turizmu. Najväčší podiel zaznamenaných prípadov evidujeme v Bratislavskom kraji a Košickom kraji, pričom táto situácia pretrváva už niekoľko posledných rokov. Falšovanie eurobankoviek bolo tuzemskými páchatel'ami vykonávané prevažne amatérskym spôsobom v relatívne malom rozsahu. Spravidla išlo o výrobu len niekoľkých kusov falzifikátov s využitím komerčne dostupnej výpočtovej techniky. Vo všetkých objasnených prípadoch išlo o výpočtovú techniku nižšej ceny a teda pre obyvateľstvo dostupnejšiu. Páchatelia spravidla využívali atramentovú tlač, v ojedinelých prípadoch sa vyskytli falzifikáty tlačené laserovou technológiou. Pokiaľ ide o výskyty falzifikátov mincí, najviac boli zastúpené dvojeurovou mincou, pričom kvalita falzifikátov bola veľmi vysoká a pre bežného občana ťažko rozlíšiteľná.⁶⁷

V roku 2015 sa do prvej desiatky najčastejšie páchaných ekonomických trestných činov dostali aj trestné činy nevyplatenia mzdy a odstupného, pytliactva, sprenevery. Jedná sa o stabilnú ekonomickú trestnú činnosť. Za desiatimi najčastejšími trestnými činmi nachádzame stále častejšie nové formy ekonomickej kriminality ako napr. subvenčný podvod, skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie, či legalizáciu príjmu z trestnej činnosti.

6 Správa o bezpečnostnej situácii Slovenskej republiky. [online]. Dostupné na internete. [24. 1. 2016]. <http://www.minv.sk/>

7 Správa o bezpečnostnej situácii Slovenskej republiky. [online]. Dostupné na internete. [24. 1. 2016]. <http://www.minv.sk/>

2 Páchatel' ako významný faktor ekonomickej kriminality

Problematika ekonomickej kriminality je úzko spätá so skúmaním jej páchatel'á. V poslednej dobe sa toto skúmanie posúva nielen o kriminologické profilovanie či typológiu páchatel'ov, ale aj o analýzu osobnostného rozmeru páchatel'á (tzv. foreznopsychologický rozmer).

Na základe získaných poznatkov z analýzy výskumného súboru z roku 2014⁸, som navrhla spôsob kategorizácie páchatel'ov ekonomickej kriminality. Pri vytváraní týchto pracovných kategórií som vychádzali hlavne z analýzy údajov, ako boli vek, motivácia, pracovná pozícia, spôsobená škoda, spôsob spáchania skutku. Tieto kategórie však nechcem označovať ako konečnú typológiu páchatel'á, keďže som mala len obmedzený súbor, ktorý nedovoľoval štatisticky relevantne preskúmať túto oblasť. Mnou navrhované kategórie páchatel'ov ekonomickej kriminality sú:

1. *získaní podnikatelia* – do tejto kategórie patria hlavne osoby z podnikateľskej sféry, ktoré využili svoje skúsenosti a postavenie vo firme na nelegálne zvýšenie svojich ziskov. Predpokladám, že ide skôr o osoby vyššieho veku. Ich trestná činnosť je páchaná, perom a mozgom“. Ich hlavnou doménou páchania je oblasť daní, ale nešťútia sa ani podvodných konaní, pokiaľ by mali priniesť zisk a pokiaľ sú presvedčení, že im na to nik nepríde. Poškodzujú najmä štát. Jedná sa skôr o prvopáchatel'ov. Domnievam sa, že práve táto skupina tvorí časť tých, ktorých Sutherland nazval bielymi goliermi. Často im súdy dávajú podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody, prípadne finančný trest. Ten môžu brať ako ľahkú formu vykúpenia sa.
2. *podvodníci v nepriaznivej finančnej situácii* – do tejto kategórie zaraďujem prevažne nezamestnaných, ktorí častokrát z núdze (ale nie vždy) konajú podvody (úverové, poisťovacie), kde poškodené osoby sú najmä bankové a nebankové subjekty. Títo páchatelia sú väčšinou v mladšom a strednom dospelom veku. Síce spôsobujú rádovo tisícové škody, ale nepatria medzi páchatel'ov s najvyššími spôsobenými škodami. Často ide o páchatel'ov recidivistov, ktorí boli predtým trestaní za rovnakú (alebo obdobnú činnosť). Ekonomickú trestnú činnosť videli ako najjednoduchšie alebo jediné východisko zo svojej nepriaznivej finančnej situácie.
3. *dobrovoľní zločinci* - do tejto kategórie som zaradila prevažne páchatel'ov falšovateľov peňazí a pašerákov tovaru cez štátne hranice. Ich spoločnou črtou je, že si sami

8 Objektom výskumu bolo 72 právoplatne ukončených rozhodnutí Krajského súdu v Prešove, od roku 2005 do roku 2010, ktoré sa nachádzali v archíve tohto súdu a týkali sa deväťdesiatich odsúdených za ekonomickú trestnú činnosť. Pri štatistickom spracovaní som teda pracovala so súborom N = 90. Pritom som pracovala so skutočne širokou vzorkou ekonomických trestných činov. Napríklad ako: podvodu, úverového podvodu, poisťovacieho podvodu, sprenevery, legalizácie príjmov z trestnej činnosti, skrátenia dane a poistného, neodvedenia dane a poistného, uvádzania falšovaných, pozmenených a neoprávnene vyrobených peňazí a cenných papierov, falšovania, pozmeňovania a neoprávnenej výroby peňazí a cenných papierov, porušovania predpisov o štátnych technických opatreniach na označenie tovaru, zneužívania účasti na hospodárskej súťaži, skresľovania údajov hospodárskej a obchodnej evidencie, zneužívania informácií v obchodnom styku, porušovania autorského práva, pytlactva, či zneužívania právomoci verejného činiteľa.

a dobrovoľne vytvorili príležitosť, namiesto toho aby ich ku kriminalite dohnala núdza či neodolanie ľahkej možnosti obohatenia. Na rozdiel od páchatel'ov – zisť-ných podnikateľ'ov – sa nezdráhali takpovediac zašpiniť si ruky, napríklad výrobou falzifikátov, či prevozom nelegálneho tovaru. Ich motiváciou je hlavne finančný zisk. Konajú zväčša organizovane a v menších skupinách. Vo väčšine prípadov poško-dzujú štát.

4. „*sivé*“ *goliere* – do tejto kategórie patria najmä radoví zamestnanci firiem a štátnych inštitúcií, ktorí neodolali príležitosti, ktorá sa im vyskytla pri výkone svojej profesie. Nepredpokladám, že k trestnej činnosti ich priviedla mamona, ako v prípade zisť-ných podnikateľ'ov, alebo ťaživá finančná situácia, ale presvedčenie o tom, že na ich činy sa nepríde, pretože sú akoby skrytí v mašinérii celej organizácie, v ktorej pra-cujú. Jedná sa hlavne o prvopáchatel'ov, ktorí poškodzujú vo väčšine prípadov svoju domovskú organizáciu. Nezameriavajú sa na vybranú trestnú činnosť, skôr využí-vajú príležitosť k trestnej činnosti, aká sa im naskytne.

Predpokladám však, že existuje ešte jedna kategória páchatel'ov. Týchto páchatel'ov zväčša nenájde-me v štatistikách Policajného zboru SR, či súdov, pretože latencia ich trestnej činnosti súvisí práve s ich vysokým postavením v spoločnosti a schopnosťou ovplyvňovať orgány činné v trestnom konaní a súdy. Títo páchatelia sú napojení na oligarchov, politické strany či významné skupiny, ktoré im zabezpečujú akúsi beztrestnosť a nestíhatelnosť. Toto moje presvedčenie je len úva-hou, ktorá sa nedá podložiť, pokiaľ protiprávne činy týchto ľudí budú tolerované. Títo páchatelia sú časťou bielych golierov o ktorých hovoril v 20. storočí E. H. Sutherland.⁹

3 Trestná zodpovednosť právnických osôb v Slovenskej republike

Positívnym medzníkom v oblasti boja s ekonomickou kriminalitou je dlho očakáva-ný vládny návrh zákona č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý bol schválený NR SR 13.novembra 2015, a ktorým sa zavádza práva trestná zodpovednosť právnických osôb s účinnosťou od 1. júla 2016.¹⁰ Predmet zákona upravuje základy trestnej zodpovednosti právnických osôb, druhy trestov ukladaných právnickým osobám a postup orgánov činných v trest-nom konaní a súdov v trestnom konaní proti právnickým osobám. Vytvoreniu vládne-

⁹ Bližšie pozri: ŠIMUNOVÁ, L. *Kriminologický profil páchatel'a ekonomickej kriminality v Slovenskej republike, trestnoprávna kontrola a prevencia*. [dizertačná práca]. Trnava: PF TU, 2014, s. 112–118.

¹⁰ Tento zákon pozostáva zo šiestich častí. Prvá časť upravuje predmet a pôsobnosť zákona. Druhá časť obsahuje základy trestnej zodpovednosti, kde nosnou časťou je vymedzenie okruhu trestných činov právnických osôb, či podmienky trestnej zodpovednosti právnickej osoby. Tretia časť určuje a opisuje jednotlivé tresty a zásady ich ukladania (trest zrušenia právnickej osoby, trest prepadnutia majetku, trest prepadnutia vecí, peňažný trest, trest zákazu činnosti, trest zákazu prijímať dotácie alebo subvencie, trest zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie, trest zákazu účasti na verej-nom obstarávaní a trest zverejnenia odsudzujúceho rozsudku). Štvrtá a piata časť súvisia s trestným konaním. Štvrtá časť upravuje osobitné ustanovenia o trestnom konaní proti právnickým osobám (ako napríklad vzťah ku konaniu o správnom delikte, či ustanovenia o spoločnom konaní). Piata časť sa zao-berá výkonom samotných trestov. Šiesta časť obsahuje spoločné, prechodné a záverečné ustanovenia.

ho zákona predchádzali medzinárodné záväzky Slovenskej republiky, ako aj komparácia existujúcich úprav v rámci vybraných členských štátov Európskej únie (okrem Spolkovej republiky Nemecko a Španielska).

,V právnom poriadku Slovenskej republiky nejde o prvú iniciatívu riešenia problematiky zavedenia trestnej zodpovednosti právnických osôb. Zavedenie trestnej zodpovednosti právnických osôb bolo navrhované už v rámci rekodifikácie trestného práva v roku 2005, pričom k jej schváleniu nedošlo. Rovnako tak bol odmietnutý samostatný zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb (dvakrát v roku 2006 a následne v roku 2007). Vo všetkých vymenovaných prípadoch išlo o zavedenie tzv. priamej zodpovednosti právnických osôb.“¹¹

K implementácii trestnej zodpovednosti právnických osôb do právneho poriadku Slovenskej republiky, aj keď v nepriamej forme tzv. *pseudo trestnej zodpovednosti*¹², došlo až prijatím zákona č. 224/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon. Týmto zákonom sa zaviedli nové trestnoprávne sankcie v podobe ochranných opatrení voči právnickým osobám (zhabanie peňažnej čiastky, zhabanie majetku), pričom uloženie týchto ochranných opatrení nie je podmienené väzbou na trestné stíhanie fyzických osôb, ale je podmienené splnením podmienok podľa § 83a a 83 b Trestného zákona v platnom znení. Oficiálne tak Slovenská republika, prijatím zákona č. 224/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, splnila svoje medzinárodné záväzky. Ale v praxi, vychádzajúc z dostupných štatistických údajov predkladateľ neeviduje využitie týchto ustanovení, t. j. k ich aplikácii zatiaľ nedošlo a v trestnom konaní nebola prostredníctvom tejto úpravy platnej od roku 2010 postihnutá žiadna právnická osoba.“¹²

Od novej právnej úpravy priamej trestnej zodpovednosti očakáva právna prax, že nebude len formálnym vyjadrením trestnoprávnej kontroly nad právnickými osobami, ale že bude skutočne účinným a efektívnym inštitútom trestného práva.

Záver

Ekonomická kriminalita je často diskutovaným fenoménom, ktorý sa vyskytuje v súčasnej spoločnosti. Tieto trestné činy úzko súvisia s veľkými finančnými stratami a taktiež napádajú štruktúru a morálne hodnoty spoločnosti. Podľa najnovších údajov počet zistených takýchto trestných činov priebežne narastá od roku 2004. Jej objasnenosť v roku 2015 bola pritom necelých 50%. Škody spôsobené ekonomickou trestnou činnosťou

¹¹ Dôvodová správa k vládne návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb. [online]. Dostupné na internete. [24. 1. 2016]. <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=5662>

¹² Dôvodová správa k vládne návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb. [online]. Dostupné na internete. [24. 1. 2016]. <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=5662>

predstavujú dve tretiny celkových škôd spôsobených kriminalitou. Preto sa viacerí kriminológovia a odborníci z oblasti trestného práva snažia skúmať ekonomickú kriminalitu. Kladú dôraz na poznávanie jej príčin, analýzu fenomenológie, opis páchatel'ov a obetí. Vzhľadom na jej závažnosť, ktorá pramení z jej vysokej latencie, veľkých finančných škôd a nových rafinovaných foriem je dôležité nájsť účinné spôsoby jej kontroly.

V príspevku sa prezentuje detailný opis páchatel'a ekonomickej kriminality založený na vlastnom kriminologickom výskume. Táto časť sa obzvlášť zaoberá typológiou páchatel'a ekonomickej kriminality a navrhujem v nej päť hlavných typov páchatel'a. Záver príspevku patrí stručnému opisu príčin a samotnému vzniku nového zákona č. 91/2016 Z.z o trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorý sa pokúša reálne vyriešiť nepostihnuteľnosť právnických osôb za závažné ekonomické trestné činy.